

Regionalna geografija Afrike

IZVLEČEK

V prispevku so prikazani cilji regionalne geografije Afrike v celotni vertikali izobraževanja. V nadaljevanju so predstavljena na mariborskem Oddelku za geografijo pripravljena učna gradiva za poučevanje, raziskovanje in učenje o Afriki. Poznavanje Afrike je pomembno ne zgolj kot predmetno področje geografije, temveč za ustrezno razumevanje sedanjih procesov v svetu, na kar opozarjajo tudi mnoge organizacije v Sloveniji, ki se ukvarjajo z Afriko.

Ključne besede: regionalna geografija Afrike, pouk geografije, učna gradiva.

ABSTRACT

Regional geography of Africa: insight on education and learning materials

The article presents objectives of the regional geography of Africa in all levels of education. Materials for teaching geography of Africa are presented, as well. Knowledge of Africa is important not only as a subject area of geography, but to understand the current processes in the world, which was also pointed out by many organizations in Slovenia dealing with Africa.

Key words: regional geography of Africa, teaching geography, learning materials.

Avtorica besedila:

ANA VOVK KORŽE, ddr. geogr.
Filozofska fakulteta Univerze v Mariboru,
Mednarodni center za ekoremediacije
Koroška cesta 160, 2000 Maribor, Slovenija
E-pošta: ana.vovk@uni-mb.si

Avtor fotografije:

JURIJ SENEGAČNIK

COBISS 1.04 strokovni članek

Pogled na izobraževanje in učna gradiva

Vsebine regionalne geografije Afrike so bile vedno in so tudi danes med bolj zaželenimi v osnovni in srednji šoli, pa tudi na fakulteti. Razlogi so tako vsebinske kot tudi motivacijske narave, saj ne le otroci ampak tudi odrasli želimo več vedeti in bolje poznati življenje "črne celine". O Afriki je kar nekaj stereotipov, na kar je bilo opozorjeno v publikaciji Afrika v slovenskem šolskem sistemu (1). Stereotipne podobe o Afriki in Aziji in njenih prebivalcih najdemo že v učbenikih za osnovne in srednje šole (3). Kot navaja avtorica, so pogosto prikazane razlike med rasami preveč očitne. Pri beli rasi so običajno prikazani pridni učenci, ki sedijo za klopmi v učilnicah in se učijo. Črno raso običajno predstavljajo Afričani, ki imajo na sebi vso možno kramo, ki jo prodajajo. Rumeno raso pa večinoma spoznavamo v mongolski stepi (3).

V nasprotju s stanjem pred približno desetimi leti, ko smo iz Afrike dobili manj informacij, je današnja medijska podoba Afrike v Sloveniji skoraj povsem odvisna od poročanja tujih medijev. Nekatere posledice tako posredovanih informacij so lahko izjemno problematične. Medijsko poročanje ustvarja predvsem negativno podobo Afrike, saj jo predstavlja kot celino plemen, nesreč, političnega in drugega nasilja,

lakote, revščine, bolezni, velikih emigracijskih procesov, divjih živali, pragozdov in puščave (1). Ob tem ostaja druga Afrika – tista, v kateri živijo ljudje tako kot povsod drugod – nevidna.

V prispevku smo prikazali vsebinsko osredotočenost predmeta Regionalna geografija Afrike v osnovni in srednji šoli v obdobju od 2004 do 2010, ko so nastajala učna gradiva za regionalno geografijo Afrike, opisano pa je tudi stanje na področju proučevanja geografije Afrike na vseh treh oddelkih za geografijo v Sloveniji.

Regionalna geografija Afrike v osnovi šoli

Regionalna geografija Afrike je v vseh učbenikih predstavljena celovito. Namen predmeta je, da na primeru posamezne večje ali manjše regije učenci spoznajo vse tiste naravne in družbene pojave in

sile, kakor tudi njihovo medsebojno součinkovanje, skratka vse tiste dejavnike, ki vplivajo in učinkujejo na oblikovanje, videz strukturo ter funkcijo določene pokrajine oziroma regije (6).

Cilji izobraževanja o regionalni geografiji Afrike so naslednji:

- cilji, povezani z razumevanjem prostora;
- cilji, povezani z znanjem in z razumevanjem geografskih struktur, procesov in odnosov;
- cilji, povezani z uporabo znanja in veščin;
- vzgojni cilji povezani z državljansko vzgojo, vzgojo za sožitje, multikulturno in medkulturno vzgojo ter okoljsko vzgojo (6).

Navedeni cilji so generalni in bi jih prepoznali tudi pri drugih predmetih. Enako je s splošnimi cilji, pri katerih učenci pridobivajo prostorsko predstavo, ustvarjalno sprejemajo in razumejo informacije za odgovorno ravnanje in odločanje, spoznavajo različna merila za regionalizacijo, umeščajo pokrajine v širše

Preglednica 1: Regionalna geografija Afrike: vsebinski sklopi in cilji v osnovni šoli (5).

Vseбина	Vseбина – natančnejša	Specifični učni cilji
obča geografija Afrike	<ul style="list-style-type: none"> • geografska lega Afrike; • podnebni in rastlinski pasovi; značilnosti površja; • vpliv naravnih dejavnikov na gostoto in razporeditev prebivalstva Afriške celine 	<p>Učenec:</p> <ul style="list-style-type: none"> • primerja geografsko lego Afrike z lego ostalih celin; • na zemljevidu pokaže in imenuje velike naravnogeografske enote Afrike in jih primerja med seboj glede na geografsko lego, toplotni pas; • imenuje in opiše posamezne podnebne in rastlinske pasove Afrike, jih primerja med seboj in opiše možnosti za življenje ljudi v njih; • primerja količino in razporeditev padavin z rastlinskimi pasovi; • opiše pomen reke Nil za življenje ljudi nekoč in danes; • opiše vzroke in posledice različne gostote poselitve ter nekaj rasnih skupin in rasnih drobcev.
Severna Afrika	<ul style="list-style-type: none"> • družbenogospodarske značilnosti Severne, Severozahodne in Severovzhodne Afrike 	<p>Učenec:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ob zemljevidu imenuje države, ki jih prištevamo k Severni Afriki; • s pomočjo gospodarske karte in slikovnega gradiva sklepa o pogojih za življenje v Severni Afriki; • razloži učinke Nilovih poplav, ovrednoti pomen doline te reke za gospodarski in turistični razvoj Egipta; • opiše značilnosti prebivalstva Severni Afrike.
Tropska Afrika	<ul style="list-style-type: none"> • vpliv podnebnih in rastlinskih razmer na poselitev in družbenogospodarsko usmerjenost Nizke ekvatorialne Afrike, Visoke ekvatorialne Afrike in Zahodne Afrike 	<p>Učenec:</p> <ul style="list-style-type: none"> • opiše naravne značilnosti tropske Afrike; • razloži pomen nadmorske višine za poselitev v ekvatorialnem pasu; • s pomočjo tematske karte našteje naravne vire za gospodarstvo.
Južna Afrika	<ul style="list-style-type: none"> • zemljepisna lega Južne Afrike; • naravne in družbene značilnosti; • rasno razlikovanje 	<p>Učenec:</p> <ul style="list-style-type: none"> • s pomočjo zemljevida opredeli obseg Južne Afrike in ga primerja s pokrajinami podobne geografske širine severno od ekvatorja; • analizira dejavnike, ki so vplivali na priseljevanje belega prebivalstva in oblikovanje političnih skupnosti; • s pomočjo gospodarske karte ugotovi naravna bogastva Južne Afrike in sklepa o razvoju gospodarstva.

okolje ali območje, geografsko razmišljajo o pokrajinah in ljudeh, pojasnjujejo pokrajinske spremembe, berejo zemljevide, izdelujejo tematske zemljevide, se orientirajo in načrtujejo poti s pomočjo zemljevidov.

V specifičnih učnih ciljih manjkajo regionalno-geografski specifični cilji za Afriko, ki jih lahko najdemo med vzgojnimi cilji, kot so na primer, da učenci gradijo pozitivna čustva, zanimanje za družbene potrebe, sposobnost doživljanja raznolikosti in lepote, skrb za uravnoteženo rabo prostora, pomena vrednot pri odločanju o posegih v prostor, zavest o reševanju lokalnih, regionalnih in svetovnih problemov, spoštovanje enakopravnosti, drugih narodov in kultur, vživljanje v položaj drugih ljudi in ljudstev in pove-zovanje vidikov izobraževanja (spoznavni, čustveni, etični, estetski, motorični) (1).

Zaradi splošnih ciljev in zmožnosti so tudi vsebine regionalne geografije Afrike v osnovnošolskih (pa tudi v srednješolskih) učbenikih splošne, precej trditve je poenostavljenih (1) in omejenih na dejavnosti in značilnosti, nič pa na duhovni in nematerialni položaj Afrike.

Regionalna geografija Afrike v srednji šoli

V učnem načrtu za splošne gimnazije je zapisano, da naj bi dijak pri regionalni geografiji Afrike osvojil naslednje spretnosti in znanja (7):

- ob karti razložil temeljne značilnosti reliefa Afrike in procese, ki ga oblikujejo;
- poznal najpomembnejše afriške reke in pojasnil njihov vpliv na poselitev in kmetijstvo;
- razložil dejavnike, ki vplivajo na podnebje in rastlinstvo Afrike;
- s pomočjo ustreznih klimogramov ugotovil količino in razporeditev padavin ter temperatur preko leta v posameznih toplotnih pasovih Afrike ter sklepal o podnebnem tipu;
- s pomočjo ustreznega slikovnega gradiva opisal in določil na karti značilne tipe naravnega rastlinstva v Afriki;
- na karti pokazal najpomembnejše pokrajinske enote Afrike in opisal njihove temeljne geografske značilnosti;
- znal pojasniti pomen odkrivanja Afrike in kolonializma za današnje politične razmere na kontinentu;

- razložil in določil značilne oblike kmetovanja v Afriki in naštel glavne kmetijske kulture, pomembne za samooskrbo in izvoz;
- omejil sušna območja v Afriki, razložil vzroke in posledice sušnosti;
- ovrednotil posledice suše za prebivalstvo;
- s pomočjo tematske karte določil glavna rudarska in naftna območja v Afriki in jih povezal z geološko zgradbo;
- ovrednotil pomen rudnih bogastev za gospodarstvo izbrane države ob primeru bakrovega pasu;
- poznal in razložil pogloblitve gospodarske in politične probleme Afrike.

Menimo, da je tudi učni načrt za srednje šole (splošne gimnazije) preveč splošen in premalo vključuje pomen razumevanja duhovnega sveta v Afriki kot osnovo za razumevanje gospodarstva.

Regionalna geografija Afrike na fakulteti

Na **Oddelku za geografijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani** je geografija Afrike zastopana v prvostopenjskem univerzitetnem dvodisciplinarnem študijskem programu geografija in v prvostopenjskem univerzitetnem študijskem programu geografija (9). Geografija Afrike je samostojni predmet v študijskih programih tudi na Mariborski univerzi, medtem ko je na Univerzi na Primorskem vključena v okvir poučevanja o geografiji sveta.

Prvostopenjski univerzitetni študijski program geografije na Oddelku za geografijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani obsega dva predmeta (Geografija Severne Afrike in Jugozahodne Azije, Geografija Podsaharske Afrike). Vsak predmet je ovrednoten s 3 ECTS točkami. Iz opisa vsebin ugotovimo, da je struktura precej podobna napovedanim vsebinah za gimnazije. Premalo je poudarka na razumevanju razmer v Afriki.

ECTS (European Credit Transfer Sistem) temelji na vrednotenju študentovega dela. 1 ECTS predstavlja 25–30 ur dela študenta.

Preglednica 2: Vsebina predmetov Geografija Severne Afrike in Jugozahodne Azije ter Geografija Podсахarske Afrike na Oddelku za geografijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani (4).

Predmet	Vsebina
Geografija Severne Afrike in Jugozahodne Azije	spoznavanje naravnih značilnosti in družbenogeografskih razmer Podсахarske Afrike (južno od Sahare), razumevanje osnovnih regionalno-geografskih značilnosti tega dela Afrike, usvajanje temeljnih geografskih potez Afrike kot celote in njenih posameznih delov, usposabljanje za pravilno vrednotenje pomena posameznih delov glede na celo Afriko ter tudi na druge celine
Geografija Podсахarske Afrike	spoznavanje naravnih značilnosti in družbenogeografskih razmer Severne Afrike (severno od Sahare) in Jugozahodne Azije, razumevanje osnovnih regionalno-geografskih značilnosti obeh delov Afrike in Azije, usvajanje temeljnih geografskih potez obeh teh delov kot celote in njihovih posameznih delov, usposabljanje za pravilno vrednotenje pomena posameznih delov glede na celo Afriko in Azijo ter glede na druge celine

Na prvostopenjskem univerzitetnem dvopredmetnem študijskem programu Geografija, torej za bodoče učitelje, sta ponujena oba enaka predmeta (Geografija Severne Afrike in Jugozahodne Azije in Geografija Podсахarske Afrike) kot na prvostopenjskem enopredmetnem študiju geografije.

Nadgradnja znanj, ki jih srednješolci prinesejo na **mariborski oddelek za geografijo** na področju geografije Afrike je vezana na izobraževanje za poklic učitelja geografije (pedagoški študijski programi). V sistemu nekdanjega univerzitetnega izobraževanja na Pedagoški fakulteti Univerze v Mariboru se je na študijskem programu pedagoške geografije izvajal predmet Regionalna geografija Afrike in Azije v obsegu 75 ur (50 ur predavanj in 25 ur seminarja). Ta obseg je zadoščal za poglobljene vsebine in aktivno delo s študenti, tako da so tudi po ocenah učiteljev praktikov na osnovnih in srednjih šolah študentje imeli dobro znanje iz področja regionalne geografije tako Afrike kot Azije. S spremembo študijskih programov iz univerzitetnih v bolonjske programe prve stopnje se je položaj predmeta geografije Afrike, sedaj na Oddelku za geografijo Filozofske fakultete Univerze v Mariboru spremenil. Predmet ni več povezan z Azijo, ampak je samostojni predmet Regionalna geografija Afrike v obsegu 3 ECTS. Predmet se bo izvajal v 2. letniku bolonjske 2. stopnje študija.

Učna gradiva o geografiji Afrike (in Azije)

Da bi povezali mnoga gradiva in jih naredili uporabna za učitelje, smo leta 2008 na Filozofski fakulteti Univerze v Mariboru v okviru predmeta Regionalna geografija Afrike s pomočjo študentov, njihovega

poznavanja filmov, predstavitev, digitalnih kart in člankov zbrali in uredili gradiva za poučevanje Afrike in Azije. Gradiva za poučevanje, raziskovanje in učenje o Afriki in Aziji so inovativno učno gradivo (9) sestavljeno iz treh vsebinskih sklopov: poučevanje, raziskovanje in učenje.

V razdelku poučevanje so pripravljene pripomočki za učitelje. Razdelek vključuje učne priprave za učitelje ter navodila za uporabo gradiv, predvsem filmov, predstavitev in kart. V njem so tudi diplomske in seminarske naloge študentov, ki so obiskali določene dele Afrike ali Azije. Prednost zbranih gradiv je, da izhajajo iz spletnih povezav in so zaradi grafičnih, slikovnih in drugih tehničnih lastnosti privlačna mladim, pa tudi učiteljem.

V poglavju o raziskovanju Afrike so zbrani prispevki o novih vsebinah, ki so tematsko precej vezani na probleme na Afriški celini in na okoljske teme. V tem razdelku je mnogo povsem novih vsebin, prevedenih iz tujih virov, ki so pomembna popestritev spoznavanja Afrike. Te vključujejo problemski pristop, tematske pristope, lokalne probleme, opise inovacij in povsem nove poglede na probleme v Afriki in na njihove vzroke.

Preglednica 3: Tematski sklopi učnih gradiv o Afriki (5).

Št.	Naslov tematskega sklopa
1	Mednarodna trgovina v Afriki in Aziji
2	Naravno in družbeno gibanje prebivalstva v Afriki in Aziji
3	Ohranjanje rastlinskih in živalskih vrst v Afriki in Aziji
4	Onesnaževanje v Afriki in Aziji
5	Otroci kot izkoriščena delovna sila v Afriki in Aziji

Preglednica 4: Notranja zgradba posameznega tematskega sklopa (5).

Poučevanje	Raziskovanje	Učenje
<ul style="list-style-type: none"> • članki • diplomska dela • spletne povezave • statistika • učne priprave 	<ul style="list-style-type: none"> • intervjuji • svetovni popotniki 	<ul style="list-style-type: none"> • filmi • grafi • križanke • ppt predstavitev • slike • tematske karte

V tretjem delu, ki zajema učenje, so delovne naloge za dijake in učence: kvizi, križanke in gradiva, ki jih lahko učenci uporabijo za pridobivanje in utrjevanje znanja.

Gradiva za regionalno geografijo Afrike in Azije so razdeljena v 5 tematskih sklopov: mednarodna trgovina, naravno in družbeno gibanje prebivalstva, ohranjanje rastlinskih in živalskih vrst, onesnaževanje okolja, otroci kot izkoriščena delovna sila. Znotraj vsakega sklopa so trije razdelki: poučevanje, raziskovanje in učenje.

Da bi bilo izobraževanje o Afriki čimbolj doživeto, so gradiva kombinirana tekstovno, slikovno in s statističnimi podatki. Izkušnje dela s študenti kažejo, da se trajno znanje gradi le z razumevanjem posameznih dejstev in s povezavo le-teh v zgodbe. Ta proces mora opraviti učenec ali dijak skupaj z učiteljem. Zgolj podatki in opisovanje ne pripeljejo do resničnega povezovanja in razumevanja stvarnosti. Zato smo dali večji poudarek aktivni uporabi različnih gradiv, na primer filmov in statičnih podatkov ali potopi-

snih opisov in predstavitev. S tem želimo doseči proces uživanja v način življenja ljudi v Afriki in razumevanje afriškega vsakdana.

Sklep

Predmet Regionalna geografija Afrike je zelo privlačen ne samo za dijake ter študente geografije ampak tudi za študente drugih študijskih smeri, predvsem jezikoslovnih. Zaradi pomanjkanja ustreznih učnih gradiv smo s študenti mariborskega Oddelka za geografijo zbrali in uredili številna gradiva, ki so lahko pomemben pripomoček za izobraževanje o Afriki. Mnogim učiteljem smo ta gradiva poslali na zgoščenkah.

V prihodnje nameravamo zbrano gradivo prenoviti in ga preurediti v e-gradivo ter tako omogočiti splošen dostop. Zavedamo se, da je pogosto zbiranje podatkov zelo zamudo, zato je smiselno, da se vsa že obstoječa gradiva uredijo v e-oblike in s tem postanejo dosegljiva najširšemu krogu uporabnikov. Zagotovo bosta Afrika in njeni prebivalci še dolgo zanimiva in vzgojna tema v geografiji!

Viri in literatura

1. Afrika v slovenskem šolskem sistemu. 2010. Ljubljana.
2. Jeffes, N. 2009: Podoba Afrike v slovenskih medijih. Medmrežje: <http://mediawatch.mirovni-institut.si/bilten/seznam/09/mediawatch/print.html>
3. Radinja, A. 2009: Učbeniki kot akter pri zahodni konstrukciji Afrike. Medmrežje: <http://dk.fdv.uni-lj.si/diplomska/pdfs/radinja-ajda.pdf>.
4. Spletna stran: Oddelek za geografijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. Medmrežje: <http://geo.ff.uni-lj.si>.
5. Učna gradiva za predmet Geografija Afrike in Azije. 2010. Maribor.
6. Učni načrt: Program osnovnošolskega izobraževanja – geografija. 2003. Ljubljana.
7. Učni načrt Geografija: gimnazija, strokovna gimnazija. 2010. Ljubljana.
8. Vrišer, I. 2002: Uvod v geografijo. Ljubljana.
9. Vovk Korže, A. 2010: Regionalna geografija Afrike. Delovno gradivo. Maribor.